

Z činnosti Etické komise ČMPS

Etická komise ČMPS jednala 2. 4., 15. 5. a 25. 9. 2014. U čtyř stížností ukončovaných v tomto období (tři z oblasti opatrovnických sporů, jedna zpochybňující postup při vyšetřování uchazečů o místo v justici) bylo již naformulováno Stanovisko Etické komise, které bylo projednáno Radou ČMPS) (viz níže).

Předsedkyně Etické komise Bohumila Baštecká se v minulém roce stala zástupkyní ČR v Etické komisi EFPA a koncem března tohoto roku se zúčastnila zasedání komise v lotyšské Rize (zpráva viz Zpravodaj č. 98/2014 s. 17-20). V současnosti se Evropský etický metakodex rozpracovává do podrobnějších vodítek modelového kodexu. Etická komise EFPA začíná sestavovat přehledy o stížnostech v jednotlivých členských zemích.

Přehled o stížnostech, stanoviscích ke stížnostem a návrzích, jak zlepšit psychologickou praxi

1. Stanovisko EK ČMPS ke stížnosti na posuzování uchazečů o práci ve státní správě

V roce 2012 se psycholog obrátil se stížností na postup dvou kolegů, kteří na žádost zadavatele z oblasti státní správy posuzovali uchazeče o práci. Psycholog si stěžoval mj. na to, že zdůvodnění rozhodnutí obou posuzujících psychologů nejsou k dispozici a nejsou známy metody, na nichž byly diagnostické závěry obou kolegů postaveny.

Etická komise ČMPS vydala v roce 2014 stanovisko:

Vzhledem k současné úrovni psychologické profese lze považovat postup, vůči němuž byla stížnost vznesena, za procesně problematický (nejasnosti kolem smlouvy, písemného souhlasu a kontroly uchazečů nad výsledky).

Etická komise navrhuje pro zlepšení praxe zvýraznit právní a smluvní rámec posuzování uchazečů o práci:

a) Právní rámec

Předpis č. 303/2002 Sb., Vyhláška Ministerstva spravedlnosti o výběru, přijímání a odborné přípravě justičních a právních čekatelů a o odborné justiční zkoušce a odborné závěrečné zkoušce právních čekatelů, § 7, odstavec 3: Podrobnější informace o výsledku vyšetření uchazeče je odborné psychologické pracoviště oprávněno sdělit pouze na základě předchozího písemného souhlasu uchazeče, o jehož vyšetření se jedná, a to v rozsahu uchazečem v písemném souhlasu vymezeném; přitom je třeba dbát důsledné ochrany osobních údajů podle zvláštního právního předpisu. Inspiraci pro situaci, kdy psycholog nechce seznámit vyšetřovaného s metodami vyšetření, nýbrž pouze s výsledky, najdeme i v oblasti zdravotnické: „V případě klinických psychologů a částečně i psychiatrů je zákonem stanovena výjimka

pro případ užití autorizovaných psychologických metod a popisu léčby psychoterapeutickými prostředky, kde má pacient právo pouze na popis příznaků choroby, diagnózu, popis terapeutického přístupu a interpretaci výsledků testů – tedy část zdravotnické dokumentace lze vést odděleně a pacientovi nemá být zpřístupněna.“ (JUDr. Jan Mach, únor 2014).

b) Smluvní rámec

Psycholog provádějící vyšetření uzavírá s posuzovaným smlouvu, která spolu s jeho písemným souhlasem posiluje kontrolu posuzovaného nad výsledky vyšetření a jeho možnost si stěžovat a potvrzuje též možnost zadavatele kontrolovat procesní náležitosti psychologova postupu.

Příklady formulací ve smlouvě: *Psycholog provádějící vyšetření se zavazuje, že je povinen posuzovanému předat podrobné a srozumitelné písemné odůvodnění výsledku vyšetření. Psycholog i zadavatel vyšetření se zavazují, že s veškerou dokumentací budou zacházet ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.*

Zadavatel je oprávněn kontrolovat postup prací a procesní náležitosti (smlouvu, písemný souhlas posuzovaného). Na výzvu zadavatele je psycholog provádějící vyšetření povinen umožnit zadavateli provedení této kontroly.

2. Většina (10 ze 13) stížností, které EK ČMPS dosud obdržela, se týkala postupu psychologů v rámci řešení rozvodových a porozvodových sporů v péči o děti, případně sporů o svěřeni dětí do péče, kdy psycholog nějakým způsobem spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Zde uvádíme shrnutí dvou stížností, které se týkaly opatrovnických sporů. Hovoříme vždy o psychologovi, ačkoliv v jednotlivých stížnostech se může jednat také o psycholožku.

Příklady:

a) *Jeden z rodičů spolupracoval s psychologem již dříve, než jej OSPOD požádal o vyjádření, které se týkalo péče o děti. Psycholog kvůli vyjádření přizval druhého rodiče.*

Je záhodno, aby psycholog, který dlouhodobě pracuje s jedním z partnerů či bývalých partnerů jako jednotlivou osobou, doporučil k párovým konzultacím anebo k párovému vyšetření jiného psychologa.

Při přechodu od spolupráce s jednotlivcem ke spolupráci s oběma (bývalými) partnery dochází ke změně pracovního společenství a uspořádání. Tím, že psycholog vezme do péče i druhého partnera, může poskytnout prostor k zavádějícím interpretacím svého jednání (viz článek 1.2 Etického kodexu ČMPS).

b) *Psycholog vypracoval zprávu pro OSPOD na základě své spolupráce s jedním z partnerů. Druhý partner podává stížnost, že s obsahem zprávy nebyl seznámen.*

V opatrovnických sporech jsou pro psychologa klientem oba rodiče a při podání zprávy pro OSPOD se psycholog domlouvá s oběma rodiči.

Doporučuje se, aby si psycholog vyžádal písemný souhlas obou rodičů s předáním zprávy OSPODu i v případě, že jeden nebo oba rodiče souhlas s předáním zprávy od psychologa podepsali již na OSPODu.

Do situace vstupují zájmy a pohledy třech a více stran (každého z rodičů, OSPODu, dítěte, psychologa), je proto na místě věnovat kontraktování a informovanému souhlasu zvýšenou pozornost. Pokud není postup zpřehledněn písemnou dohodou, může to ztěžovat orientaci a vést k nespokojenosti a stížnostem.

c) *Psycholog ve zprávě pro OSPOD charakterizoval stěžovatele, aniž jej psychologicky vyšetřil. Např. jako „verbálně agresivního jedince, který nemá zájem kvalitně řešit situaci dítěte, ale opakovaně se snaží napadat a urážet své okolí, s představou, že je to jeho právo“.* Psycholog by měl zůstat u popisu pozorovatelného chování, bez interpretací a zobecňování. Rovněž platí, že se nelze do zprávy vyjadřovat o lidech a vztazích mezi nimi, pokud tyto lidi a vztahy psycholog neviděl.

d) Další stížnost se opět týkala porozvodového sporu o děti. Stěžovatel měl dítě ve své výlučné péči, ale bývalá manželka si bez jeho vědomí vyžádala vyšetření od psychologa, který není členem žádné odborné organizace. Psycholog odmítl zprávu o vyšetření vydat. Navíc se o stěžovateli hanlivě vyjadřoval, aniž by se s ním setkal. Psycholog s EK spolupracoval. EK ve svém stanovisku uvedla, že psycholog eticky pochybil, pokud otce neseznámil s výsledky vyšetření a bylo mu doporučeno, aby se jako klinický psycholog nechal zaregistrovat v Národním centru ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů a tímto způsobem zvýšil svoji důvěryhodnost. V rámci zvyšování důvěryhodnosti celého oboru by bylo vhodné apelovat na soudce, aby v praxi využívali pouze posudky zkušených psychologů - soudních znalců. Stížnost ilustruje potřebu založení psychologické komory, jejíž existence by veřejnosti usnadnila orientaci při vyhledávání odborníků a svými pravomocemi by alespoň některým nedopatřením mohla účinněji zabránit.

3. Kvůli stížnostem v opatrovnických souvislostech požádala Etická komise o pomoc Ing. René Remeše, vedoucího Sociálního odboru, a Vlastu Koničkovou, vedoucí Oddělení sociálně právní ochrany dětí Prahy 7, a požádala je, aby se vyjádřili k pravidlům spolupráce s psychologem z pohledu všeobecně platného zákonného rámce a konkrétních pravidel daného OSPODu. (viz Přílohu). OSPODy nepostupují koordinovaně, proto se mohou v nastavených pravidlech spolupráce s psychologem mírně lišit (v mezích výkladu zákona).

Za Etickou komisi ČMPS: Bohumila Baštecká, Martina Hřebíčková,
Alena Koblicová, září 2014

PŘÍLOHA: ORGÁN SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ A PSYCHOLOGICKÁ ČINNOST

Činnost orgánu sociálně právní ochrany dětí je upravována zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí (viz především § 6).

A. DRUHY VZTAHŮ MEZI OSPODEM A PSYCHOLOGEM

V zásadě mohou nastat tři možnosti:

a) Pokud chce OSPOD **znalecký posudek** na rodiče ve vztahu k dítěti nebo o vztazích mezi rodiči (s ohledem na dítě), dává podnět soudu. Ten vybere soudního znalce – psychologa - a položí mu otázky. Někdy soud požádá OSPOD, aby navrhl otázky. Psycholog pak podává soudně znalecký posudek podle zadání soudu.

b) OSPOD může doporučit rodičům návštěvu psychologa, pokud vidí, že by výsledně dítěti prospělo, kdyby rodiče upravili vzájemný vztah. V tom případě se psycholog domlouvá s rodiči na případném podání **zprávy pro OSPOD**. Jsou to jeho klienti, vychází z dohody s nimi. **Může zprávu pro OSPOD odmítnout** atp.

Výjimkou je situace z § 53 zákona 359/1999: Povinnosti zachovávat mlčenlivost podle zvláštního právního předpisu se nelze dovolávat, jestliže mají být sděleny údaje **o podezření z týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o něj.**

c) OSPOD může zjistit, že např. matka dlouhodobě chodí k psychologovi; když se dítě octne v nepohodě, může OSPOD požádat o zprávu ohledně nezletilého. V tom případě se psycholog domlouvá s matkou na případném podání **zprávy pro OSPOD**. Je to jeho klientka, vychází z dohody s ní. **Může zprávu pro OSPOD odmítnout** atp.

Výjimkou je opět situace z § 53 zákona 359/1999: Povinnosti zachovávat mlčenlivost podle zvláštního právního předpisu se nelze dovolávat, jestliže mají být sděleny údaje **o podezření z týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o něj.**

B. ZACHÁZENÍ S DOKUMENTACÍ o dítěti a SE ZPRÁVAMI

· Každý rodič (rozvedený, nesezdaný atp.), pokud není zbaven rodičovské odpovědnosti, má právo nahlížet do jakékoliv dokumentace o dítěti; nerozhoduje, komu je dítě svěřeno do péče (zákon č. 359/1999, o sociálně právní ochraně dětí).

· Každý z rodičů je oprávněn zmocnit k nahlížení do dokumentace někoho dalšího (občanský zákoník).

· Psycholog se nemůže rozhodnout, že druhému rodiči neumožní nahlédnout do dokumentace jen proto, že první rodič o něm říká, že dítě zneužívá. V tom případě by měl psycholog doporučit, aby rodič vše ohlásil na policii. Týrání atp. je třeba doložit (např. tím, že již došlo k vykázání, nebo probíhá trestní řízení, nebo byla žena s dítětem v azylovém domě s utajenou adresou atp.).

· Zprávu pro OSPOD musí psycholog ukázat oběma rodičům s výjimkou situací, kdy by mohla zpráva ohrozit dítě. Potom se neukazuje ani jednomu. OSPOD zakládá

do složky „důvěrné“. Do složky „důvěrné“, která je součástí spisu nezletilého, nemůže nahlížet ani rodič ani jiný zákonný zástupce. Nemůže být ani součástí opatrovnického spisu u soudu. Tuto složku si může na OSPODu vyžádat pouze státní zastupitelství v souvislosti s trestním stíháním (viz Směrnice MPSV č. j. 2013/26780-21 s nabytím účinnosti od 1. ledna 2014).

C. PRÁVO DÍTĚTE SE VYJADŘOVAT K SITUACI ROZVODU

Od 12 let je třeba přihlížet k postoji dítěte při rozvodu rodičů (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 867, odst. 2). V Úmluvě o právech dítěte je zakotveno právo dítěte se vyjádřit k věcem, které se ho týkají. Podle Občanského zákoníku je pracovník OSPOD **povinen s dítětem promluvit předem o chystané změně rodinných poměrů** (např. o rozvodu), pokud to rodiče neudělají sami.

Viz též: PROCESNÍ PRÁVA DÍTĚTE – PRÁVO BÝT SLYŠENO; MICHAELA HRUBÁ; Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika (www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/hruba.pdf).